

УДК: 371.134:005.336.4.(045)

Л. В. ЗДАНЕВИЧ

доктор педагогічних наук, професор
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МЕХАНІЗМІВ УПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ В УМОВАХ ВНЗ

У статті розкрито теоретичні підходи з означеної проблематики, інтерпретовано погляди інших дослідників. Висвітлено особливості особистісно зорієнтованих технологій у підготовці майбутніх вихователів у ступеневому ВНЗ до роботи з дезадаптованими дітьми. Обґрунтовано практичну доцільність змісту, форм і методів особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу в професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ВНЗ. Запропоновано результати власного експериментального дослідження, які підтверджують актуальність і практичну необхідність дослідження окремих питань.

Ключові слова: особистісно зорієнтовані технології, підготовка, вихователь, ступеневий ВНЗ, дезадаптовані діти.

Аналіз стратегічних напрямів реформування системи освіти, що розглядають у фундаментальних дослідженнях українські та зарубіжні науковці В. Андрущенко, Г. Атанов, В. Бондарь, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Мороз, С. Сисоєва, Д. Чернілевський та ін., показав, що пріоритетним завданням вищої освіти є підготовка фахівців нового рівня, які б відповідали сучасним вимогам суспільства, були спроможними адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, мали змогу та бажання самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати професійний досвід.

Звичайно, підготовка педагогічних кадрів, зокрема й педагога дошкільного фаху, повинна відповідати вимогам сучасності, адже це перша освітня ланка, від якої залежить рівень освіченості та вихованості майбутнього покоління. На цьому акцентують, розглядаючи проблеми вдосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах безперервної освіти, а також різні аспекти фахового становлення майбутнього вихователя, такі науковці: Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Е. Карпова, Л. Козак, К. Крутій, О. Кучерявий, І. Луценко, Н. Лисенко, М. Машовець, Г. Підкурманна, Л. Пісоцька, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та ін.

Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів завжди приділяли значну увагу, зокрема таким її аспектам, як: дидактичні засади професійної підготовки фахівців (В. Бондар, С. Гончаренко); розвиток особистості педагога в процесі професійної підготовки (Г. Балл, Г. Васянович, В. Рибалка та ін.); оволодіння основами педагогічної майстерності (І. Зязюн, Є. Барбіна) та педагогічної творчості (В. Кан-Калик, Н. Кічук, С. Сисоєва та ін.); теоретико-методологічні засади особистісно зорієнтованої освіти (Є. Бондаревська, В. Серіков, І. Якиманська та ін.); створення сучасних моделей і технологій особистісно зорієнтованого навчання та виховання (Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Савченко, А. Хуторський та ін.).

Науковці зауважували й на професійній підготовці вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи. Вони розглядали теоретичні та методичні засади підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів (Ч. Корчинський, Н. Пічко, Т. Поніманська); формування пізнавальної самостійності майбутніх вихователів засобами інтелектуальної гри (В. Бенера); розвиток творчого потенціалу особистості вихователя (В. Лисовська); професійну підготовку студентів у ВНЗ (С. Балашова, О. Полякова, О. Тимчик) тощо. Проте теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, спрямованих на підготовку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми, ще недостатньо досліджена як у теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема не було достатньо розкрито й обґрунтовано зміст, форми та методи навчання, які мають забезпечити якісну підготовку майбутніх вихователів у контексті особистісно зорієнтованого навчання. Підготовка вихователя до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку, маючи свою специфіку, ґрунтується на основних дидактичних закономірностях процесу фахової підготовки у вищому навчальному закладі – про це свідчить здійснений аналіз наукових досліджень.

Об'єктивна потреба й соціальне значення якісної професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, необхідність удосконалення вищої освіти для забезпечення ефективної практичної діяльності майбутніх вихователів з попередження в дітей дезадаптації, недостатня теоретична розробленість і практична доцільність змісту, форм і методів особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу в професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ВНЗ визначили *мету статті* – проаналізувати основні механізми впровадження особистісно зорієнтованих технологій у підготовку майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з дезадаптованими дітьми.

Необхідним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у ВНЗ є дисципліни психолого-педагогічного циклу, які допомагають пізнати та зрозуміти особливості дітей дошкільного віку, виробити життєві орієнтири, сформувані актуальне бачення місця людини в природі та соціумі, активізувати потреби в самоосвіті та самовдосконаленні, а отже, вони сприяють професійному зростанню майбутніх фахівців, формуванню їх світогляду, педагогічного мислення, ціннісного ставлення до себе та майбутніх вихованців. В умовах оновлення змісту вищої освіти важливим є впровадження нових технологій особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, які сприяють формуванню особистісних і професійних якостей майбутніх вихователів, прагненню до навчання упродовж життя. Але наразі існують певні суперечності у сфері якісної підготовки майбутніх фахівців, зокрема між: метою педагогічної освіти майбутніх вихователів дошкі-

льних навчальних закладів і сукупністю педагогічних засобів її реалізації; вимогами до майбутньої діяльності вихователя, яка передбачає формування в дошкільнят елементів світорозуміння, вихованості, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до себе та оточуючих і рівнем її відображення в змісті освіти; необхідністю у формуванні знань із попередження та усунення дезадаптації в дітей і недооцінюванням цього чинника в змісті дисциплін психолого-педагогічного циклу; необхідністю впровадження особистісно зорієнтованих форм, методів і технологій навчання та недостатньою підготовленістю викладачів вищої школи до їх упровадження.

Для того, щоб вирішити зазначені суперечності, необхідно переосмислити мету, функції та завдання дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, змістовий компонент навчання, методичне забезпечення, методику діяльності викладача та технології співробітництва згідно з вимогами особистісно зорієнтованої парадигми освіти.

Особливого значення ці зміни набувають у професійній підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, оскільки саме вихователь значною мірою впливає на духовно-етичний розвиток дитини, формування її світогляду, вироблення норм поведінки, моральних цінностей, розвиток її як вільної та свідомої особистості, адаптованої до реальних умов життя. У цьому контексті особистісно зорієнтоване вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів ДНЗ можна розглядати як науково обґрунтований процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і викладачів ВНЗ. Таке навчання спрямоване на оволодіння ними професійними знаннями й уміннями, розвиток професійно значущих якостей, створення умов для особистісної та професійної самореалізації.

У зв'язку з цим виникає необхідність розробки й теоретичного обґрунтування змісту, форм і методів особистісно зорієнтованого навчання дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ВНЗ, яке має забезпечити якісну фахову підготовку майбутнього вихователя до роботи з дезадаптованими дітьми, усвідомлення життєвої позиції дитини як учасника педагогічної взаємодії, необхідність урахування її інтересів і потреб, прагнення майбутнього вихователя до реалізації ідей особистісно зорієнтованої освіти.

Особистісно зорієнтовану освіту науковці розуміють як: створення взаємозв'язку учення, навчання та розвитку (І. Якиманська); процес педагогічної допомоги, підтримки та розвитку, спрямований на потреби підростаючого покоління (Є. Бондаревська). Особистісно зорієнтоване навчання науковці визначають як: спільну діяльність учня й учителя, спрямована на індивідуальну самореалізацію учня та розвиток його особистісних якостей у процесі засвоєння навчальної дисципліни (А. Хуторський); органічне поєднання навчання й учення – індивідуально значущої діяльності учня (Г. Балл, І. Бех, В. Серіков); один із варіантів навчання, що забезпечує роз-

виток особистості учня на основі його індивідуальності, унікальності, неповторності (О. Савченко, С. Сисоєва, І. Якиманська).

Визначимо теоретичний зміст поняття “особистісно зорієнтоване вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів”. Його розглядають як спільну педагогічну взаємодію викладача й студентів, яка на основі індивідуальних здібностей, можливостей і досвіду останніх спрямована на забезпечення якісної фахової підготовки в психолого-педагогічній галузі, формування педагогічної культури та ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів; розвиток інтелектуального й творчого потенціалу; здатності до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання й самореалізації упродовж життя. Водночас особистісно зорієнтоване вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу забезпечує усвідомлення життєвої позиції дитини як учасника педагогічної взаємодії, здатність до врахування її інтересів і потреб, попередження можливої дезадаптації.

Вихідним положенням у організації особистісно зорієнтованого навчання є визнання студента головною дійовою особою процесу навчання, учасником педагогічної взаємодії, яка сприяє співробітництву викладача та майбутнього вихователя, забезпечує максимальне врахування суб’єктивного досвіду студента, розкриття творчих сил і потенційних можливостей його особистості, розвиток індивідуальних здібностей; свободу вибору змісту, форм і методів навчання, темпу засвоєння матеріалу, способів контролю; спрямування форм, методів і технологій навчання на самовираження та самореалізацію особистості майбутнього фахівця.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури, а також освітньо-професійної програми підготовки фахівців зі спеціальності “Дошкільна освіта” (освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр) визначено та обґрунтовано зміст особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у ВНЗ. Логіка побудови структури навчального курсу передбачає поетапне оволодіння студентами професійно-педагогічними знаннями (на 2 і 3 курсах) і творче використання набутих знань у оволодінні технологією попередження дезадаптації в дітей дошкільного віку (на 4 курсі). Зміст особистісно зорієнтованого навчання дисциплін психолого-педагогічного циклу відображено в авторській програмі навчального спецкурсу “Організація роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку”, що охоплює низку змістових навчальних одиниць, які сприяють формуванню компонентів особистісно зорієнтованого навчання дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Так, формування *мотиваційно-ціннісного компонента* (спрямованість на майбутню професійну діяльність, ціннісне особистісне ставлення до майбутніх вихованців) забезпечують професійною спрямованістю змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу; включенням тем, де розглядають питання психофізіологічних особливостей дошкільників; змістом практичних занять, спрямованих на закріплення знань і вмінь студентів; педагогічно-просвітницькою

діяльністю з батьками, діти яких відвідують ДНЗ. Формуванню *когнітивно-технологічного компонента* сприяє розширення цілісного уявлення про навчальну дисципліну на основі інтеграції знань до інших наук (методик, літератури для дітей), що дає можливість реалізувати міжпредметні зв'язки, підвищити якість навчання, забезпечити творче використання теоретичних знань у педагогічній практиці, широку орієнтацію в довіллі, задоволення професійних потреб майбутніх вихователів. Формування *рефлексивно-самоосвітнього компонента* забезпечує сформованість потреби в удосконаленні особистісних характеристик і професійних якостей; здатність до самоосвітньої діяльності й саморозвитку, рефлексії, самоконтролю та корекції процесу й результату роботи з дезадаптованими дітьми. Формуванню *креативного компонента* сприяє творчий, пошуково-дослідницький, проблемний характер завдань для самостійної роботи (проведення спостережень за дітьми, розробка проектів, написання есе, сценаріїв взаємодії з батьками). *Інформаційно-комунікативний компонент забезпечують*: поінформованість майбутніх вихователів ДНЗ про комунікативну діяльність, готовність до діалогу та прагнення до комунікації, уміння користуватися різноманітними джерелами інформації; використання адаптованих технологій взаємодії з дошкільниками.

Визначено форми та методи особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (розробка SWOT- і PEST-аналізу, кейс-стаді, дискусія, аналіз педагогічних ситуацій, пошуково-дослідницька діяльність, тренінги взаємодії, ділові та рольові ігри, вікторини, творчі проекти; створення ситуації успіху, ситуації вибору, опора на суб'єктивний досвід студента) та обґрунтовано їх роль у забезпеченні ефективності особистісно зорієнтованого навчання дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Висновки. Результати проведеного педагогічного експерименту свідчать про доцільність упровадження особистісно зорієнтованого вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у ВНЗ. На нашу думку, результати дослідження можуть бути використані у вищих педагогічних навчальних закладах, а також у закладах системи післядипломної педагогічної освіти.

Список використаної літератури

1. Зданевич Л. В. Особистісно зорієнтовані технології у підготовці майбутніх вихователів у ступеневому ВНЗ до роботи з дезадаптованими дітьми / Л. В. Зданевич // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 13 (272). – С. 171–178.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Москва : Логос, 2000. – 384 с.
3. Каган М. С. Общение как философская проблема / М. С. Каган // Философские науки. – 1975. – № 5. – С. 40–51.
4. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов / А. В. Хуторской. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 544 с.
5. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 3–4.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2016.

Зданевич Л. В. Анализ основных механизмов внедрения личностно ориентированных технологий в подготовку будущих воспитателей ДОУ в условиях вуза

В статье раскрыты теоретические подходы по данной проблеме, интерпретированы взгляды других исследователей. Выделены особенности личностно ориентированных технологий в подготовке будущих воспитателей в многоуровневом вузе к работе с дезадаптированными детьми. Обоснована практическая целесообразность содержания, форм и методов личностно ориентированного обучения дисциплинам психолого-педагогического цикла в профессиональной подготовке будущих воспитателей дошкольных учебных заведений в условиях вуза. Предложены результаты собственного экспериментального исследования, подтверждающие актуальность и практическую необходимость исследования отдельных вопросов.

Ключевые слова: личностно ориентированные технологии, подготовка, воспитатель, многоуровневый вуз, дезадаптированные дети.

Zdanievych L. Analysis of the Main Mechanisms of Introduction of Personally Oriented Technologies into the Preparation of the Future Teachers of Pre-School Educational Establishment under the Conditions of Higher Educational Institution

The author introduces peculiarities of personally oriented technologies in preparation of the future teachers of the grade higher educational institution (HEI) to the work with deadapted children. She grounds practical expediency of the content, forms and methods of personally oriented teaching of the disciplines of psychological-pedagogical cycle in the professional preparation of the future teachers of pre-school educational establishments under the conditions of HEI. The attention is accented on the contradictions, which impede qualitative preparation of the future specialists. Theoretical content of the term “personally oriented teaching of the disciplines of psychological-pedagogical cycle of the future teachers of pre-school educational establishments”. It is considered to be joint, pedagogical interaction of a teacher and students, which, on the basis of taking into consideration individual abilities, skills and experience of the latter, is directed to providing qualitative professional preparation in psychological-pedagogical sphere, forming pedagogical culture and value orientations of the future teachers; development of the intellectual and creative potential; ability to self-education, self-development, self-upbringing and self-realization during the whole life. The content of personally oriented teaching of the disciplines of psychological-pedagogical cycle is reflected in the author’s program of special educational course “Organization of work with deadapted children of pre-school age”, which envelops a number of contextual educational units, assisting forming of the components (motivation-valuable, cognitive-technological, reflexive-self-educational, creative, information-communicative). It determines the forms and methods and grounds their role in providing effectiveness of personally oriented teaching of the disciplines of psychological-pedagogical cycle of the future teachers (working out SWOT-iPEST – analysis, case-study, discussion, analysis of pedagogical situations, research activity, trainings of interaction, business and role games, quizzes, creative projects; forming of the situation of success, situation of choice, support to the subjective experience of the student).

Key words: personally oriented technologies, preparation, teacher, stage higher educational institution, deadapted children.